

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 17./2000.
ZAGREB, 2000.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 17./2000.
Str./Pages 1-142, Zagreb, 2000.

Časopis koji je prethodio

Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.,
13.-14./1996.-1997., 15.-16./1998.-1999.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Address of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra,
SK), Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Barbara SMITH-DEMO
Dunja GLOGOVIĆ

Prijevod na njemački/ German translation

Nikolina MATETIĆ PELIKAN

Prijevod s ukrajinskog/ Ukrainian translation

Đuro VIDMAROVIĆ

Lektura/ Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Barbara SMITH-DEMO (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektura/ Proofreaders

Krešimir KVOČIĆ

Grafička priprema/ DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara PETRAVIĆ d.o.o., Vladimira Nazora 12, 10.434 Strmec

Naklada/ Circulation

600 primjeraka/ 600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Izvorni znanstveni radovi

- 5 KORNELIJA MINICHREITER
Reljefni prikaz ženskog lika na posudama starčevačke kulture
- 17 REMZA KOŠČEVIĆ
Sitni koštani i brončani predmeti iz Siscije
- 25 ŽELJKO TOMIČIĆ
Istraživanje kronologije ranosrednjovjekovnog groblja u Mahovljanima kraj Banja Luke
- 67 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Slučajni nalaz ognjišta na lokalitetu Borovljani - Srednje brdo kraj Koprivnice i slični srednjovjekovni nalazi evidentirani na području sjeverne Hrvatske

Stručni radovi

- 89 DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Sadržaj elemenata u tragovima i olovnih izotopa u dva bakrena grumena iz ostave u Dežmanovu prolazu u Zagrebu
- 95 REMZA KOŠČEVIĆ
Olovne pločice posebne namjene

Pregledni radovi

- 103 DUNJA GLOGOVIĆ
Novoobjavljena ostava Pustakovec i ostale prapovijesne ostave iz sjeverozapadne Hrvatske
- 113 OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Gradišta ljetopisnih (istočnih) Hrvata 9.-14. stoljeća u području Gornjeg Podnjestrovlja

Prikazi

- 129 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice III, 311 str.
Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa. Mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung
- 132 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice IV, 312 str.
Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa i Naturwissenschaftliche keramikuntersuchungen
- 137 TATJANA TKALČEC
Kratice
- 139 POPIS PUBLIKACIJA PRIMLJENIH U ZAMJENU TIJEKOM 1999. I 2000. GODINE

Contents/Inhaltsverzeichnis

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Relief Images of Female Figures on Starčevo Culture Vessels
- REMZA KOŠČEVIĆ
Small Bone and Bronze Objects from Siscia
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Untersuchung zur Chronologie des frühmittelalterlichen Gräberfeldes in Mahovljani neben Banja Luka
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
Zufallsfund eines Herdes am Standort Borovljani - Srednje brdo bei Koprivnica und ähnliche mittelalterliche Funde, nachgewiesen auf dem Gebiet von Nordkroatien

Professional article

- DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Trace Element and Pb Isotope Composition of Two Copper Nuggets/Ingots from the Hoard in Dežmanov prolaz, Zagreb
- REMZA KOŠČEVIĆ
Lead Tablets of Special Purpose

Review

- DUNJA GLOGOVIĆ
The lately published hoard from Pustakovec and other prehistoric hoards from NW Croatia
- OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Городища літописних Хорватів у Верхньому Подністрров'ї ІХ-Х ст./

- TATJANA TKALČEC
Abbreviations / Abkürzungen

Novoobjavljena ostava Pustakovec i ostale prapovijesne ostave iz sjeverozapadne Hrvatske

*The lately published Hoard from Pustakovec and other
prehistoric Hoards from NW Croatia*

Pregledni članak
Prapovijesna arheologija
Review
Prehistoric archaeology

UDK/UDC 572.781.087 (497.5)
Primljeno/Received: 2000.06.20.
Prihvaćeno/Accepted: 2000.06.28.

Dr. sc. DUNJA GLOGOVIĆ
Institut za arheologiju
Ulica grada Vukovara 68
HR - 10000 Zagreb

Načinjena je statistika sedamnaest brončanodobnih ostava iz sjeverozapadne Hrvatske posebno s obzirom na nalaz ostave iz Pustakovca pokraj Koprivnice. Ona je uvrštena u drugi horizont ostava starije kulture polja sa žarama s uobičajenim repertoarom oblika - srpovi, sjekire, koplja, britve, dljeteta i mnogo nakita.

Ključne riječi: Pustakovec; brončanodobne ostave

U ranim osamdesetim napisala je Ksenija Vinski - Gasparini sintezu o brončanodobnim ostavama u Hrvatskoj u četvrtoj knjizi Praistorije jugoslavenskih zemalja (VINSKI-GASPARINI, 1983., 647.-667.). Ovdje je nadopunila i osuvremenila svoju obradu ostava u okviru kulture polja sa žarama iz 1973. g. (VINSKI-GASPARINI, 1973., passim). Uzela je u obzir u međuvremenu objavljene nalaze, kao npr. ostavu iz Doline na Savi (Krčevine) koja se nalazi u Münchenu (SCHAUER, 1974., 93.-124.), zatim ostavu Punitovci kraj Đakova, koju je sama autorica objavila godine 1980. (VINSKI-GASPARINI, 1980., 88.-104.). Važno je bilo otkriće ostave iz Livadićeve ulica u Slavonskome Brodu koja se kod Vinski-Gasparini spominje, a koju je publicirala J. Miškiv 1982. g. (MIŠKIV, 1982., 167.-178.). U Njemačkoj se godine 1986. pojavila još jedna ostava sa slavonskobrodskog područja (SCHAUER, 1986., 900.-902.). Ostavu Belica iz Međimurja objavio je I. Vidović 1989. g. (VIDOVIĆ, 1989., 453.-474.), mada se i taj nalaz spominje u sintezi Vinski - Gasparini u Praistoriji jugoslavenskih zemalja. Važna je bila, među ostalim, objava ostave Krnjak pokraj Karlovca iz 1985. g. (ČUČKOVIĆ, 1985., 9.-11.), jednako tako obrada ostave Malička s istog područja, koju je objavila Balen-Letunić (BALEN-LETUNIĆ, 1985., 35.-44.).

Lista ostava stalno se, naravno, nadopunjuje prvenstveno s novim nalazima ili novim objavama, među njima i ostava Pustakovec (S. 2. 3), koja je osvanula 1997. na izložbi u Berlinu (HÄNSEL 1997., 174. sq).

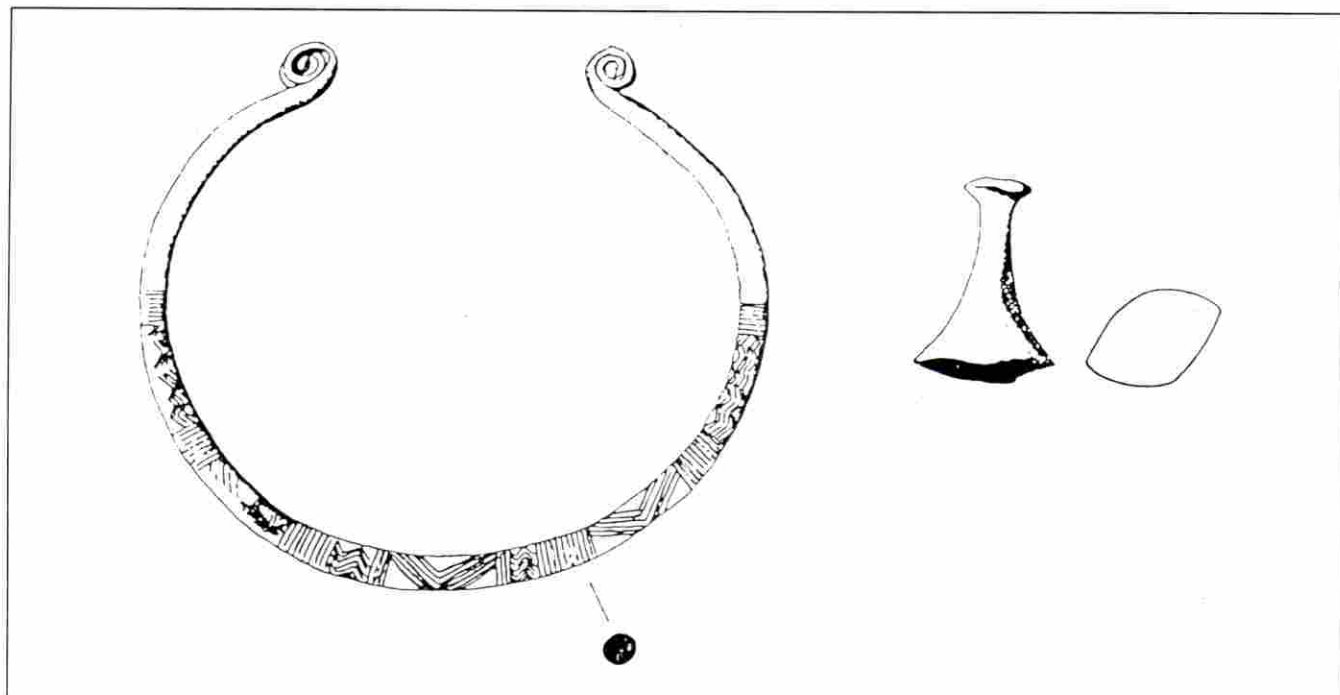
Prapovijesni su depoi prvorazredni arheološki izvor, pa su tema stalnog zanimanja i propitivanja, a pravce budućeg istraživanja su već 1956. g. zacrtali Z. Vinski i K. Vinski-Gasparini, koji su u svojoj *Prolegomeni* načinili popis pret-

historijskih ostava iz Hrvatske i iz Srijema, oslanjajući se uglavnom na obimnu građu iz Arheološkog muzeja u Zagrebu (VINSKI, VINSKI-GASPARINI, 1956., 56.-100.). Mendušić je 1994. objavio ostavu Krčulj sa šibenskog područja, koja je u *Prolegomeni* spomenuta kao ostava iz Primoštena (Mendušić, 1994.). Novoprobudeno zanimanje za brončanodobne ostave u Europi rezultiralo je uvrštavanjem naših nalaza te vrste u studije koje tematiziraju deponiranje metala u širem kulturnopovijesnom kontekstu (Cf. TERŽAN, 1995., 333.-372.; HANSEN, 1994., 560.-575.).

Rasprostranjenost ostava iz međurječja Save i Drave u Hrvatskoj, unatoč novijim nalazima pokazuje još uvijek isto zemljopisno grupiranje koje je uočila K. Vinski-Gasparini. Jedna je skupina zagorsko - međimursko - prigorskih ostava, čije se područje proteže od slovenske granice do linije Koprivnica - Križevci - Kloštar-Ivanić. Toj skupini pripadaju dvije zagrebačke ostave (sl. 4.). Slijedi praznina od crte Doline na Savi do Kapelne (Donji Miholjac) na Dravi, odakle započinje područje slavonske - baranjske i istočnosrijemske skupine ostava. Prva je skupina brojčano znatno skromnija nego istočnoslavonska grupa. Postoji ukupno sedamnaest ostava:

1. Apatovac (Križevci). *Brežanci, Mikači*.^{*} Nalazište je na uzvisini, pod vinogradima, u blizini je izvor. Godine 1930. prilikom rigolanja zemlje za vinograd, nađen je na du-

* U zagradi je veće mjesto ili grad odnosno sjedište općine, osim ako nalazište samo nije ujedno i općinsko središte. Naziv lokaliteta, u kurzivu kao i nešto detaljniji opisi lokaliteta preuzeti su iz Registra arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske iz 1997. g. (dalje: *Registar*). Naime, za potrebe tog popisa načinjeni su novi pregledi terena i opisi nalazišta ostava

Sl. 1. Apatovac. 2 / 3. Prema MARKOVIĆ 1982.

Fig. 1. Apatovac. 2 / 3. After MARKOVIĆ 1982.

bini od 50 cm bakreni kotlić s ostavom. U *Prolegomeni* piše da je ostava težila 15 kg, a očuvana su samo četiri komada (ogrlice, koplje, okov), te da se materijal nalazi u Gradskom muzeju u Bjelovaru i u Gradskom muzeju u Križevcima. Vinski-Gasparini je više puta referirala o ostavi Apatovac koja je raznesena i uništena, a uvrstila ju je u svoj treći horizont (VINSKI, VINSKI-GASPARINI, 1956., 80.; VINSKI-GASPARINI, 1984., 660.). Navodno je materijal iz ostave rasprodan. Kasnije su objavljena dva komada iz ostave: torkves, privjesak (Sl. 1., 1, 2) iz Križevaca i opisane su pojedinosti o okolnostima nalaza. Ostavu je, prema Markoviću, našao seljak i predmete predao učitelju (MARKOVIĆ, 1982., 61 sq, 73, sl. 2.,3).

2. Belica, *Ciglane*. Lokalitet je na povišenome terenu. Ostavu su našla dva radnika 1964. godine, blizu ciglane prilikom pripremanja zemlje za kopanje gline. Navodno je bila iskopana na dubini od 60 cm. Posuda u kojoj je bila ostava se raspala. Nisu skupljeni svi predmeti iz ostave. Neki su izgubljeni, a mnogi su naknadno prikupljeni za Muzej Međimurja u Čakovcu. Ukupno ima 69 predmeta, od toga ih je nacrtano 65. Najviše ima srpova i sjekira, zatim nekoliko grumena sirovine i jedan primjerak nakita. Belicu je više puta spomenula Vinski-Gasparini u svojoj sintezi iz 1983., a uvrštena je u treći horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1984., 660.). Objavio ju je Vidović 1989. g. (VIDOVIĆ, 1989., 455.-457.).

3. Budinščina, *njiva Rebar*. Mjesto se nalazi na prirodnoj komunikaciji između obronaka Ivančice. Ostava je nađena prilikom oranja na njivi na 1,5 m dubine 1962. godine. K. Vinski-Gasparini je 1973. g. objavila većinu, odnosno 92 predmeta od ukupno 220 komada bronce iz ostave, uvrstivši je u drugu fazu kulture žarnih polja (VINSKI-GASPARINI, 1973., 103 sq, 178, T. 77.-81. A). Kasnije je ostavu iz Budinščine, koja se nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu, pregledao S. Hansen. Uz opise bolje očuvanih predmeta, ug-

lavnom onih nacrtanih kod Vinski-Gasparini, dao je njihovu težinu, no izvagao je, također, jednu veliku topioničku pogaču, pet velikih, te tridesetosam manjih ulomaka od pogača (HANSEN, 1994., 562.). Najviše u postotku ima srpova: 16 cijelih i 44 ulomka, zatim ulomaka mačeva, a približno isti postotak je keltova, sjekira sa zaliscima i koplja.

4. Donja Poljana (Varaždinske Toplice), *Pilišće, Krvavina*. Lokalitet je oko 6 km istočno od Varaždinskih Toplica, sjeverno od sela, na obroncima Topličkog gorja, na padinama koje se spuštaju južno na rijeku Bednju. Ostava je nađena 1940. g. prilikom rigolanja vinograda. Poblizi podaci o nalazima nisu poznati. Vinski-Gasparini piše da je ostava raznesena, očuvana su samo tri srpa i 1 kom. sirovine - amorfnog metala (VINSKI-GASPARINI, 1973., 179, T. 82., 1.-4.), što pripada drugom horizontu ostava (Vinski-Gasparini, 1984., 654.). Ostava se nalazi u Muzeju u Varaždinskim Toplicama.

5. Ivanec Bistranski (Zaprešić). Godine 1955. iskopana je ostava na dubini od 70 cm na rudini Lug kod kopanja kanala za regulaciju rijeke Krapine. Očuvano je nekoliko ulomaka čupa u kojemu je bio metal, a dio ostave je raznesen. U Arheološkom muzeju u Zagrebu ukupno ima 49 komada bronce, a objavljena su odnosno nacrtana 24 predmeta: srpovi, keltovi, koplje, nakit itd. U ostavi je bilo amorfnog bronce, sirovine u obliku pogače, a reproducirana su dva ulomka čekićastih ingota s trapezastim presjekom. Ostava iz Ivanca Bistranskog ide u četvrti horizont, jednako kao i ostava u Miljani iz grupe zagorskih nalazišta (VINSKI, 1973., 180., T. 113., 1-23; RADOVIĆ, ŠKOBERNE, 1989., 115.).

6. Kamena Gorica, (Novi Marof). Nalazište je u *Registru* opisano kao brežuljkasti teren okružen potocima Lojnicom i Ivanščakom, na jugoistočnim obroncima Ivančice. Ova osta-

Sl. 2. Ostava Pustakovec. Bez mjerila. Iz *Gaben an die Götter*, ed. HÄNSEL, A.u.B., 1977.

Fig. 2. Pustakovec - Depot. No scale. From *Gaben an die Götter*, ed. HÄNSEL, A.u.B., 1977.

va otkrivena je 1873. g. Otkrili su je pastiri na kamenitom terenu. Bilo je tu 10 kom. bronce: srp, koplje, narukvice, ulomci torkvesa, a nalazi su u Beču u *Nathurhistorisches Museum*. Kamena Gorica ide u peti horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1973., 180, T. 126. B, 5.-14.; ISTA, 1984., 665.).

7. Kloštar Ivanić, *Ciglana*. Ostava je nađena 1967. g. prigodom polaganja cijevi naftovoda jugozapadno do ciglane, na dubini od 1,5 m, u ćupu. Dio ostave je raznesen i uništen. Bilo je ukupno 277 kom metala: ulomaka knemida, narukvica, privjesaka, falera, sjekira, jedan srp, mnogo čavlića, jedan Keftiu-ingot, itd. (VINSKI-GASPARINI, 1973., 181., T. 96., 1.-36.). Kloštar Ivanić je eponimni za treći horizont sjevernohrvatskih ostava (VINSKI-GASPARINI, 1984., 660.). Ostava nema votivno značenje, a predmetno pokriva široki datacijski raspon, tako da je to skrovište ili pohrana vrijednost koju čini metal sam po sebi.

8. Legrad. Mjesto nalaza je ravnica uz utok Mure u Dravu. Nema podataka o okolnostima nalaza. Ostava sadrži konjsku opremu: žvale, razvodnike itd. Ukupno ima 31 kom. predmeta koji se nalaze u Arheološkom muzeju u Zagrebu (VINSKI-GASPARINI, 1973., 181., T. 127., 1-22). Vinski-Gasparini je ostave svojeg petog horizonta iz savsko-dravskog međurječja grupirala na one koje sadrže općenito oblike stupnja Ha B 3, primjerice ostava Kamena Gorica, te na one koje imaju tzv. tračko-kimerijske elemente, među njima i konjsku opremu, tako da toj skupini ostava pripada i ova iz Legrada (VINSKI-GASPARINI, 1984., 665 sq.).

9. Medvedgrad (Zagreb). Ostavu su pronašli planinari 1959. g. pokraj ruševina srednjovjekovnog grada na Medvednici (n/m 583 m). Dio te ostave je izgubljen, a preostalih 26 predmeta: narukvice, puno prstena i privjesak čuva Arheološki muzej u Zagrebu (VINSKI-GASPARINI, 1973., 187., T. 75. A; RADOVIĆ, ŠKOBERNE, 1989., 108.). Inače, otvorene narukvice zaobljenih krajeva s uzdužnim grebenaštim rebrom iz medvedgradske ostave nisu tip uobičajen u našim ostavama, za razliku od tordirane narukvice koju nalazimo u mnogim depoima kulture polja sa žarama (GLOGOVIĆ, 1989., 33.). Trapezasti privjesak s velikom ušicom je identičan onome iz Kloštar Ivanića (VINSKI-GASPARINI, 1973., T. 75. A, 8; T. 96., 17). Kod ostave s Medvedgrada riječ je isključivo o nakitu koji je u relativno dobrom stanju očuvanosti, tako da bi se moglo nagađati o votivnom karakteru deponiranja. Ostava iz Medvedgrada ide u drugi horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1984., 654.).

10. Miljana (Zagorska Sela), *Brezova ravna*. Mjesto nalaza je južni obronak istoimenoga brežuljka. Prvo su pastiri našli neke brončane predmete, a kasnije je kod rigolanja iskopano brončano spremište u kojemu prevladava oružje: koplja, sjekire, mačevi. Nešto dalje, kod križanja ceste Miljana - Kumrovec na zapadnom obronku Brezova ravne nađeni su tragovi ognjišta promjera 60 cm, a na njemu ili pokraj njega mnogo taljene bronce. Pored čekičastih ingota, ostavi pripada dvadesetjedan komad koničnih i planokonveksnih pogača od kojih su manje od čiste bronce, a veće imaju kositrenu jezgru (SMODIĆ, 1956., 43.-50.). Ostava se

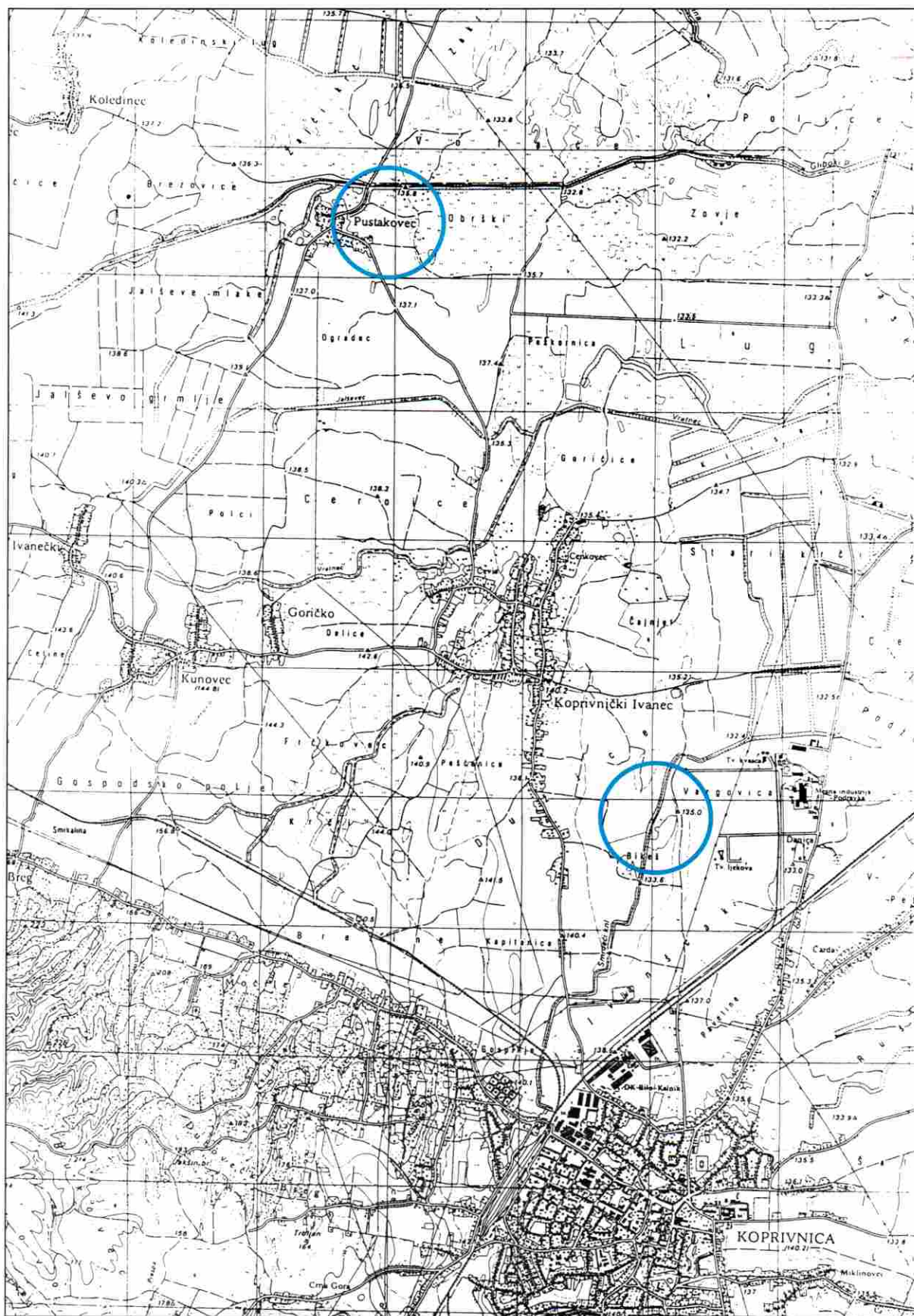
nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu, Vinski-Gasparini spominje tragove pečene i tamne zemlje, što sve ukazuje na radionicu metala. Za pogače kaže da su od bakra s olovnom jezgrom. Ostava predstavlja četvrti horizont (VINSKI-GASPARINI, 1973., 182., T. 112.; ISTA 1984., 662., 664.).

11. Peklenica (Vratišinec), *Rudnik*. Blago povišena zaravan uz rijeku Muru. Ostava je nađena 1925. g. prema jednoj verziji u ugljenokopu pokraj rijeke Mure, a po drugoj radilo se o čišćenju zemlje za površinski kop ugljena. Rekognosciranje terena je obavljeno za *Registar* i ondje stoji da je uništen veći dio naselja, što bi značilo da je ostava bila u prapovijesnom naselju. Ostava se nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu (dvanaest komada predmeta), jedan dio materijala je u Čakovcu, a neki su predmeti u Gradskom muzeju u Varaždinu (VINSKI-GASPARINI 1973, 183, Tab. 20; VIDOVIĆ 1989, 453 sq). Peklenica je, prema Vinski-Gasparini jedina ostava u Hrvatskoj iz prvog horizonta ostava, no povezana je sa srednjopodunavskim analognim pojavama (mačevi, bodže, igle) kao i s jugoistočnoalpskim prostorom (VINSKI-GASPARINI, 1983., 653.).

12. Podrute (Novi Marof). Nalazište tj. selo Podrute nalazi se uz staru prirodnu komunikaciju koja presijeca Ivanšćicu u smjeru sjever - jug. Ostava je nađena prilikom gradnje zagorske željeznice 1886. g., a bila je u glinenom ćupu koji nije sačuvan. Sadrži trideset komada metala, a reproducirano ih je dvadeset: keltovi, koplja, ulomak mača, ulomak noža, limovi od posude, deformirana fibula itd. Cijeli je samo jedan kelt i jedno koplje, ostalo su sve fragmenti. Ostava se nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Pripada drugom horizontu ostava (VINSKI-GASPARINI, 1973., 183., T. 81. B, 1.-20.; ista, 1983., 654.).

13. Pustakovec (Koprivnički Ivanec). Ostava (Sl. 2.) je objavljena s ovim podacima o mjestu: *Bez. Varsand, Jugoslavien (Pustakovec, Kot. Koprivnica, Kroatien)*. Kod poravnavanja zemljišta na rubu polja 1961. g. su otkriveni neki brončani predmeti. Prigodom naknadnih iskopavanja seljaci su naredne zime iskopali na dubini 50-60 cm ukupno 47 brončanih predmeta. Ostava je kupljena za *Museum für Vor- und Frühgeschichte*, Berlin. Selo Pustakovec (Sl. 3.) u *Registru* nije navedeno kao arheološko nalazište. U ostavi ima šest čitavih srpova, kompletno su očuvani, također jedan kelt i jedna sjekira sa zaliscima, jednako tako torkvesi i tri narukvice, te nešto sitnijeg nakita. Čitavih predmeta ima ukupno 31 posto. Ostalo su sve fragmenti: britva, pojasni limovi, listasta fibula, ulomak pile itd. Ima jedan ostatak od lijevanja i pet ulomaka pogača. Najviši je postotak nakita u ostavi, na drugome su mjestu srpovi. Na jedan dvostruki prsten nanižani su ulomak britve, ulomak kelta s ušicom i ulomak prstena sa spiralnim krajevima (HÄNSEL, 1997., 174.-176.). Depo iz Pustakovca dobro se uklapa u tipiku drugog horizonta ostava, kako ga je ocrtala Vinski-Gasparini.

14. Struga (Sveti Đurđ). Selo se nalazi 6 km sjeveroistočno od Ludbrega u nizini Drave koja je ispresijecana blagim prirodnim uzvisinama, a točna lokacija nalaza nije poznata. Slučajni je to nalaz iz 1931. g. Jedan je dio ostave uništen, a osta-

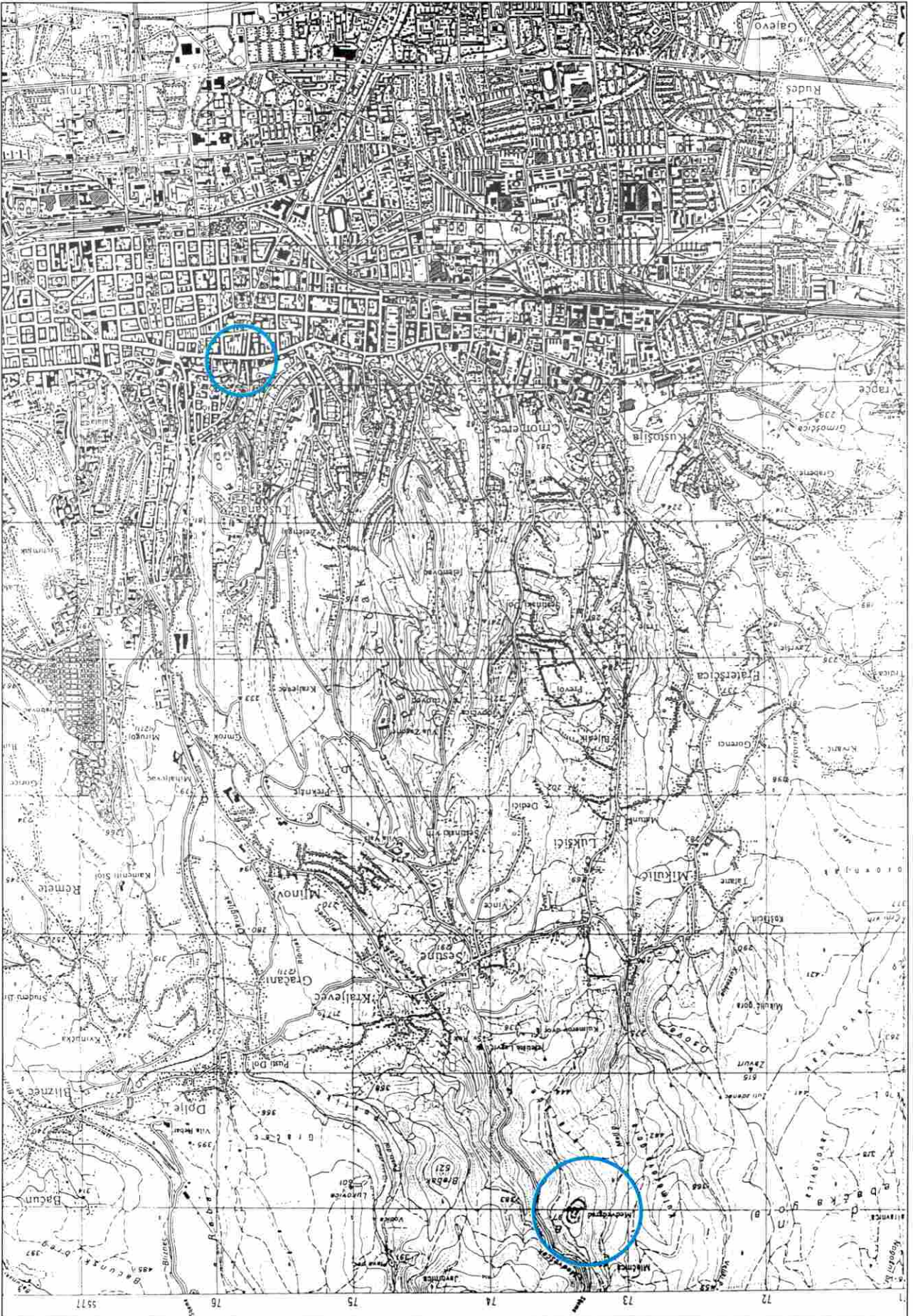

Sl. 3. Pustakovec

Fig. 3. Pustakovec

Fig. 4. Zagreb, Dežmanov prolaz i Medvedgrad

Sl. 4. Zagreb, Dežmanov prolaz i Medvedgrad

Ostava	Mać	Bodež	Kelt	Sjekira sa zaliscima	Koplje	Srp	Nož/ britva	Šilo/ dljeto	Nakit	Ingot	Ostalo	Ukupno
Apatovac	-	-	-	-	-	-	-	-	2 (100)	-	-	2
Belica	1 (1.4)	1 (1.4)	13 (18)	1 (1.4)	1 (1.4)	40 (58)	-	1 (1.4)	1 (1.4)	-	10 (14)	69
Budinščina	16 (7)	2 (0.2)	9 (4)	7 (3)	9 (4)	60 (27)	1 (0.4)	3 (1.3)	23 (10)	-	129 (58)	220
Donja Poljana	-	-	-	-	-	3 (75)	-	-	-	-	1 (25)	4
Ivanec Bistranski	-	-	4 (8)	-	1 (2)	14 (28)	1 (2)	-	8 (16)	2 (4)	19 (38)	49
Kamena Gorica	-	-	1 (10)	-	1 (10)	1 (10)	-	-	7 (70)	-	-	10
Kloštar Ivanić	-	-	5 (1,8)	-	-	3 (1)	-	-	8 (2,8)	1	260 (94)	277
Legrad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22 (100)	22
Miljana	2 (4)	-	8 (16)	1 (2)	2 (4)	1 (2)	-	-	-	8 (16)	26 (54)	48
Medvedgrad	-	-	-	-	-	-	-	-	26 (100)	-	-	26
Peklenica	3 (21)	1 (7)	2 (14)	-	-	3 (21)	-	-	5 (35)	-	-	14
Podrute	1 (3)	-	4 (13)	-	3 (10)	2 (6)	1 (3)	2 (6)	3 (10)	-	14 (46)	30
Pustakovec	-	-	1 (2)	1 (2)	2 (4)	14 (29)	1 (2)	1 (2)	20 (42)	-	6 (12)	47
Struga	-	-	-	-	-	1 (5)	-	-	3 (17)	-	13	17
Topličica I.	1 (2)	-	2 (4)	3 (6)	1 (2)	6 (16)	2 (4)	-1	4 (28)	-	21 (42)	50
Topličica II.	-	-	-	-	-	10 (100)	-	-	-	-	10	
Zagreb-Dežman.	-	-	-	-	1 (12)	4 (50)	-	-	1 (12)	-	2 (25)	8

Tablica 1. Količina i postotak pojedinih tipova u ostavama (postotak je u zagradi)

Table 1. Number and percentage of the types of objects in the depots (percentage in the brackets)

lo je sedamnaest komada bronce, sve ulomci: narukvice, disk, dugme, srp, dijelovi posude. Objavljeno - nacrtano je sedam predmeta, no ima još i sirove bronce. Nalazi se u Arheološkom muzeju u Zagrebu, a spada u drugi horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1973., 185., T. 74. D; ista, 1983., 654.).

15. Topličica I. (Budiniščina), *Vinski Vrh, Pokojec*. Ostava je nađena na položaju koji se nalazi 2,5 km zapadno od kanjona koji presijeca Ivanščicu i čini prirodnu komunikaciju sjever - jug, a nalazi se između sela Gotalovec i Topličice. Godine 1886. nađena je ostava u ćupu koji nije sačuvan, a sadrži 50 kom. bronce, od kojih su nacrtana tridesettri. U ostavi iz Topličice relativno je više sjekira sa zaliscima u odnosu na keltove. Ostava je pohranjena u Arheološkome muzeju u Zagrebu, a uvrštena je u drugi horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1973., 186., T. 76., 1-31; ista, 1983., 654.).

16. Topličica II. (Budiniščina), *Nemški Gradec*. Ostava je nađena na položaju pokraj kamenoloma oko 1,5 km udaljenosti od sela Topličice, na strmim obroncima Ivanščice približno kilometar zapadno od nalaza ostave Topličica I. To je slučajni nalaz iz 1913. g. Dio ostave navodno je uništen. Preostalo je deset srpova. Datira se u drugu fazu, odnosno drugi horizont ostava (VINSKI-GASPARINI, 1973., 186., T. 75. B, 1-10; ista, 1983., 654.). Ostavu čuva Arheološki muzej u Zagrebu.

17. Zagreb, Dežmanov prolaz. Prilikom gradnje kuće broj 6 u Dežmanovu prolazu 1949. g. pronađena je ova ostava. Ona je većim dijelom uništena. Ostalo je osam predmeta: igla, koplje i srpovi, sve fragmentirano, te dva grumena bakra

(VINSKI-GASPARINI, 1973., 187., T. 74. A; RADOVIĆ, ŠKOBERNE, 1989., 18.). Pomalo je netipična igla s okruglom glavicom i zadebljanim narebrenim vratom za ostave drugoga horizonta. Dežmanov prolaz je, osim Belice s jednom razlomljenom iglom sa svitkastom glavicom, jedina ostava s iglom iz skupine koju obrađujem. Ostava se nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Za dvije ostave nije zabilježeno vrijeme otkrića. Ostave Miljana, Podrute, Kamena Gorica, Topličica I. su nalazi iz 19. st., Topličica II. je s početka 20. st., dok su Peklenica, Apatovci, Struga, Donja Poljana pronađene između dva svjetska rata. Ostale ostave iz ove skupine (46 %) nađene su iza Drugog svjetskog rata, no niti jedna arheološkom metodom. Sve su to slučajni nalazi. Želimo li, naime, objasniti razloge zakapanja ostava i njihovo značenje, potrebno je poznavati arheološki kontekst, kojega uglavnom nemamo kod nabrojanih ostava.

Za ostavu iz Peklenice postoje indicije da je vezana uz naselje, a ostava Dežmanov prolaz je u blizini brončanodobnog naselja koje je bilo na Gradecu u Zagrebu (RADOVIĆ, ŠKOBERNE, 1989., 106.), što bi značilo zakapanje zbog neke opasnosti koja je stanovnicima zaprijetila. U pitanju su, dakle, profani razlozi zakopavanja.

Neprofane, votivne ostave nalaze se na posebnim udaljenim ili teško pristupačnim mjestima, kao što su spilje i ponori ili pukotine u stijenama, pa bi se eventualno u tom smislu mogla tumačiti ostava Topličica II., koja je nađena pokraj kamenoloma. U sličnom je ambijentu nađena i prva ostava iz Topličice - na strmim planinskim obroncima. Ostave na takvim mjestima nadomak komunikacijama tumače se kao

zavjetovanja za sretan put. Međutim, valja imati na umu da okoliš nalaza kojeg danas vidimo nije onaj iz prapovijesti, ili kako je v. Brunn upozorio, krajolik iz vremena deponiranja u mnogim slučajevima nije moguće rekonstruirati (BRUNN, v., 1980., 94.) tako da se topografija nalaza ne može uvijek uzeti kao argument u raspravi o razlozima spremanja.

Ostale su ostave - Apatovac, Budinščina, Donja Poljana, Miljana i Pustakovec nađene kod poljoprivrednih radova, a Belica, Ivanec Bistranski, Kloštar Ivanić, Podrute i Dežmanov prolaz (Zagreb) prilikom različitih zemljanih radova vezanih uz privredu ili građevinske aktivnosti. Dakle, pretpostavka je da su zakopane na terenima pogodnim za kultiviranje odnosno naseljavanje, pa je vjerojatno riječ o profanim razlozima zakapanja.

Više je svjetla palo na ostavu iz Miljane posredstvom jednog značajnog slovenskog nalaza iz 1995. g. - ostave iz Dragomelja pokraj Ljubljane. Ostava je nađena u okviru prapovijesnog ravničarskog naselja. Na jednom je mjestu bila hrpa od tridesettri dobro očuvanih bakrenih ljevaoničkih pogača planokonvesne forme i sedam razlomljenih brončanih čekičastih ingota. To su oblici koje znamo iz ostave u Miljanama. Arheološkim iskopavanjima u Dragomelju nađena je na sedam metara udaljenosti od opisane ostave još jedna skupina brončanih ulomaka sjekira raznih tipova, ulomaka brončanih limova, štapičastih ingota i sl. P. Turk konstatira da se nedvojbeno ovdje radi o ostacima radionice metala u naselju sa sortiranom sirovinom za preradu, koje datira u 11./10. st. pr. Kr. (TURK, 1997., 49.-52.). Ostava Miljana ne može se u potpunosti sadržajno - pretežito su tu oštećeni keltovi i koplja - usporediti s ostavom Dragomelja, a vremenski je nešto mlađa - ona je iz četvrtog horizonta ostava (10. st. pr. Kr.). No presudni su ovdje nalazi ljevaoničarskih pogača od bakra i čekičastih ingota, tako da i ona dokazuje sličnu, ako ne identičnu metaluršku aktivnost.

Razni brojevi pokazatelji i statistika ostave koji su osnova za strukturnu analizu ograničeni su podacima koji najčešće prate naše ostave, primjerice *ostava je raznesena, uništena*: Apatovac, Dežmanov prolaz; *neki su predmeti izgubljeni*: Belica; *ostava je raznesena*: Donja Poljana. Jednako je nepouzdan izvorni sastav ostave koja dolazi s tržišta tj. ostava Pustakovec.

U tablici je prikazana podjela na jedanaest osnovnih kategorija predmeta jednako kao kod Čerče/Turk i po istim kriterijima za odrednicu *Ostalo* (ČERČE, TURK, 1996., 12.), jedino što je rubrika *Ostale sjekire* izostavljena, jer se pojavila samo jedna iz ostave Budinščina.

Ostava Topličica II. sastavljena je isključivo od srpova, a takvom bi se mogla smatrati i ostava Donja Poljana s tri srpa i grumenom metala. U ostalim krajevima Hrvatske takvih ostava nema, dok ostava sa srpovima u Sloveniji ima četiri: Čreta (3 kom.), Brežice (4 kom.), Mala Račna (4 kom.) i Grgar (14 kom.), pa one čine posebnu skupinu slovenskih ostava (ČERČE, TURK, 1996., 18.; ČERČE, ŠINKOVEC, 1995., 134 sq, 147 sq, 172.-175., 204.-205.). Medvedgrad i Apatovac su različito datirane ostave nakita, a Legrad ima samo konjsku opremu.

Ostale su ostave iz zagorsko-prigorsko-medimurske skupine svrstane u veće ostave mješovitog sastava, koje imaju u prosjeku najviše srpova, zatim nakita, a onda dolaze sjekire

različitih tipova (ČERČE, TURK, 1996., 12 sq). U ovu se paradigmu ne uklapa Peklenica s visokim postotkom mačeva, što bi se lako moglo tumačiti kronološkim razlozima, s obzirom da je ona iz prethodnoga, prvog stupnja ostava. Međutim, u Turkovom razmatranju datacije slovenskih ostava i diobi u vremenske horizonte, pledirano je za nešto kasniju dataciju Peklenice, tj. u drugi horizont koji se, inače, u glavnim crtama poklapa s drugim horizontom Vinski-Gasparini. Statistika slovenskih velikih ostava mješovitog sastava, koje se protežu kroz Turkov drugi i treći horizont (TURK, 1996., 111 sq, 113.-121.) pokazuje veliki postotak sirovine odnosno ingota. Ingot tzv. tipa Keftiu ima ostava Kloštar Ivanić, čekičaste ingote Ivanec Bistranski i Miljana. Sirovine raznih oblika dolaze u Belici, Bundinščini, Podrutama, Topličici I. (šipke), Zagrebu-Dežmanov prolaz.

Kamena Gorica je mala ostava miješanog sastava, inače pripada, jednako kao i Legrad s konjskom opremom u posljednji, peti, a kod Turka četvrti horizont ostava. To je kraj stupnja Ha B (VINSKI-GASPARINI, 1983., 665.; TURK, 1996., 115.).

Pustakovec se dobro uklapa u strukturu većih ostava miješanog sastava: ima nekoliko komada sirovog metala, a od oruđa i oružja ima najviše srpova i relativno puno nakita. Tipična je za oblike drugog horizonta ostava pojava fibule u obliku violinskog gudala s pločastim lukom kao i dvorezna britva tip Grossmugl (VINSKI-GASPARINI, 1983., 657.; WEBER, 1996., 214.-216.). S tim novopubliciranim nalazom povećao se ionako bogat fundus ostava horizonta Veliko Nabrđe u Hrvatskoj, odnosno druge faze kulture žarnih polja povezane sa širim područjem Karpatske kotline i jugoistočne Europe.

LITERATURA

- BALEN - LETUNIĆ, D., 1985., Ostava kasnog brončanog doba iz Maličke, *VAMZ 3, Ser. 18.*, 35.-44.
- BRUNN, v., W. A., 1980., Eine Deutung spätbronzezeitlicher Hortfunde zwischen Elbe und Weichsel, *BRGK 61*, 92.-150.
- ČERČE, P., ŠINKOVEC, I., 1995., Katalog depojev pozne bronaste dobe, u: Depojske in posamezne kovinske najdbe bekrne in bronaste dobe na Slovenskem, Ed. Biba Teržan, Katalogi in Monografije 29, Ljubljana, 129.-413.
- ČERČE, P., TURK, P., 1996., Depoji pozne bronaste dobe - najdiščne okoliščine in struktura najdb, u: Depojske in posamezne kovinske najdbe bekrne in bronaste dobe na Slovenskem, Ed. Biba Teržan, Katalogi in Monografije 30, Ljubljana, 7.-31.
- ČUČKOVIĆ, L., 1985., Arheološka topografija karlovačke regije, *Izdanja HAD 10.*, 9.-17.
- GLOGOVIĆ, D., 1989., Prilozi poznavanju željeznog doba na sjevernom Jadranu, Hrvatsko primorje i Kvarnerski otoci, Zagreb
- HÄNSEL, A. u. B., 1997., Gaben an die Götter, Schätze der Bronzezeit Europas, Bestandskatalog, Bd. 4, Berlin
- HANSEN, S., 1994., Studien zu den Metalldeponierung während der älteren Urnenfelderzeit zwischen Rhönetal und Karpatenbecken, *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Bd. 21*, Berlin.
- MARKOVIĆ, Z., 1982., Kasnobrončanodobni lokaliteti oko Križevaca, *Križevački zbornik 2*, 61.-73.
- MENDUŠIĆ, M., 1994., Krčulj, *Ostava iz starijeg željeznog doba*, Šibenik
- MIŠKIV, J., 1982., Brončanodobna ostava iz Slavonskog Broda - Livadićeva ulica, *VijestiMBP 5.-6.*, 167.-178.
- RADOVIĆ, J., ŠKOBERNE, Ž., 1989., *Zagreb prije početka. Najstarija prošlost grada i okolice*, Zagreb
- Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, 1997.*, Drugo dopunjeno izdanje, Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Sekcija arheologa i preparatora, Bjelovar
- SCHAUER, P., 1974., Der Urnenfelderzeitliche Depotfund von Dolina, Gde. und Kr. Nova Gradiška, *JRGZM 21*, 93.-124.
- SCHAUER, P., 1986., u: *JRGZM 33, Tl. 2.*, 900.-902.
- SMODIĆ, A., 1956., Bronasti depo iz Miljane, *Arheološki Vestnik 7*, 1.-2., 43.-50.
- TERŽAN, B., 1995., Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien, u: Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen, Monographien *RGZM 35*, 323.-372.
- TURK, P., 1996., Datacija poznobronzastodobnih depojev, u: Depojske in posamezne kovinske najdbe bekrne in bronaste dobe na Slovenskem, Ed. Biba Teržan, Katalogi in Monografije 30, Ljubljana, 89.-126.
- TURK, P., 1997., Das Depot eines Bronzgießers aus Slovenien - Opfer oder Materiallager?, u: Hänsel, A. u. B. Ed., *Gaben an die Götter, Schätze der Bronzezeit Europas, Bestandskatalog*, Bd. 4, Berlin, 174.-176.
- VIDOVIĆ, J., 1989., Brončano doba Međimurja, *Arheološki Vestnik 39/40.*, 1988.-1989., 453.-474.
- VINSKI-GASPARINI, K., 1973., *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar
- VINSKI-GASPARINI, K., 1980., Ostava kasnog brončanog doba iz Punitovca kod Đakova, *VAMZ 3, Ser. 12/13, 1979.-1980.*, 88.-104.
- VINSKI-GASPARINI, K., 1983., Ostave s područja kulture polja sa žarama, u: *Pratistorija jugoslavenskih zemalja, IV Bronzano doba*, Sarajevo
- WEBER, C., 1996., Die Rasiermesser in Südosteuropa, *PBF, Abt. 8, Bd. 5*, Stuttgart

SUMMARY

THE LATELY PUBLISHED HOARD FROM PUSTAKOVEC AND OTHER PREHISTORIC HOARDS FROM NW CROATIA

Bronze-Age hoard from Pustakovec near Koprivnica in NW Croatia was lately exhibited and for the first time published in Berlin (Hänsel 1997, 174sq). The hoard is containing 47 objects accidentally found during the agricultural activities (Fig. 2. 3). The Pustakovec hoard falls into the so-called Zagorje-Međimurje-Prigorje group of the Urn-Field Culture hoards from N Croatia. There are seventeen hoards belonging to this group: Apatovac (Fig.1), Belica, Budinščina, Donja Poljana, Ivanec Bistranski, Kamena Gorica, Kloštar Ivanić, Legrad, Medvedgrad, Miljana, Peklenica, Podrute, Pustakovac, Struga, Topličica I, Topličica II, Zagreb. This group is considerable smaller than the NE Croatian group of Bronze-Age hoards. Following the chronological scheme made by K. Vinski-Gasparini, Pustakovec hoard should be dated to the second horizon i.e. Ha A 1 (VINSKI-GASPARINI 1973, passim). On the other hand due to the number of the types represented in it (Table 1), the Pustakovec depot would be large hoard of mixed composition (ČERČE / TURK 1996, 12sq).

Key words: Pustakovec; Bronze-Age Hoards

